

Cumhuriyet
21 Kasım 1976
BES

YAŞANTIMA KARIŞAN HALK MASALLARI

• ANADOLU MASALLARI SOSYOLOJİ, TIP TARİHİ, ETOGRAFYA, HALK FELSEFESİ, EKONOMİK YAPI BAKIMLARINDAN DEĞER BİCLEMİYECEK KADAR ÖNEMLİ GEREĞ SUNARLAR. YAZMA SANATINI BÜTÜNÜYLE BATIDAN ÖĞRENENLER DİNSİNDA MASALLARDAN YARARLANAN YAZARLARIMIZ PEK ÇOKTUR. HALKIMIZIN VE SANATIMIZIN ZENGİN HAZINESİ MASALLARA BİZ DE LAYIK OLDUGUMUZU GOSTERMELİYİZ.

Oğuz TANSEL

Konya'ya 140 km. Bozkır ilçesine 13 km. uzaklıkta; güney Torosların eteğinde, yayvan iki tepe arasında kurulmuş. Meyre köyünde geçti çocuklukum. Kçde Bizanslılardan, İzorlardan kalma aslan heykelleri, kabartmalar vardı. Dereköyü yönünde, çocukluğumda dinlediğim Parus-tayatanın Efsanesinin kaynağı / Gâvurasarı bir gelin başı gibi görkemli yükseldir. Evimize çalışmaya gelen işçiler, yumuşular, özellikle eknek yapmaya gelen Süleyman Cavusun kızları, anam, ağabeyim, Hüseyin amcamızın karısı bol masal, tığtılı hikâyeler, Nasrettin Hoca fıkraları anlatırdı. Korkak Adam,

Zümrüt Kuşu gibi dev peri masalları yanında Dede Korkut öykülerinden sözü geleneğte yaygın olan Tepegoz, Alkavak Kızı öyküleri beni çok etkilerdi. Tepegoz öyküsünü yaylaya yakın olan, büyük bir mağarası bulunan ikinci Gâvurasarında zepmiş gibi düşlerdim. Büyüklüklerin de katıldığı gece toplantılarında bilmeceler, buldurmacalar söylenilir, Şeytanın kedi, şehin, hoca kılığında geceleri ve gündüzün tam ortasında yalnız kadın ve erkeklerin ö büne nereerde çıktıığı, nasıl çıktıığı, insanların nasıl kurtulduğu anlatılır di.

Gavurasam bir gelin başı gibi gürkemli yükselsin. Evinize çalışmaya gelen işçiler yumuşular, özellikle ekmek yapmaya gelen Süleyman Çavuşun kızları anam, ağabeyim, Huseyin amcamızın karısı bol masal, Çütlu hikayeler Nasrettin Hoca hikaları anlatırdu. Korkak Adám de katıldığı gecce toplantılarında ollmeceler, buldurmacalar söylenilir. Seytanın kedi gelin hoca kılığında geceleri ve gündüzün tam ortasında yalnız kadın ve erkeklerin önüne nereye de gittiği, nasıl gittiği insanlar nasıl kurtulduğu anlatılır.

ILK DERLEMELER

Konya lisesinde öğrenciyken tarihi Ferit Bey Konya Halkiyatı ve Harsiyatı kitabı için malzeme toplarken kendisine yardım ettim. Gene lisede dergili folklorcu Pertev Naili Boratav edebiyat öğretmenimin oldum. Liseyi bitirdikten sonra Edebiyat Fakültesinde öğrenciyken Eminönü Halkevinin Haibalgisi Haberleri nadır dergisine Bozkır Adetleri ve Ananeeleri başlığı altında Bozkır Türkülerini ve Meyre köyünde teke katını törenini yazdım. Amasya'da öğretmenken Pertev Hocanın yüreklemeye ve önerileriyle masal derleme çalışmalarına girdim. Amasya'ya 8 km uzaklıktaki Ziyere köyünde Emine Uyaroglundan 1944-1945 yıllarında 25 masal derledim. Erzincanlı Mensur Dülgerden 2 halk öyküsü, 4-5 masal öğrendim. Her ikisinin de korkunc güclü bellekleri vardı. Masalları-

nin en az iki kuşak üç kuşak geriye uzanan, 150-200 yıldır yaşlaşan kaynaklar göstermişlerdi. Emine Uyaroglu'nun anlatığı Şapit Atilkardeşlerin birinci masası ben Perioğlu adını koydum. Yunan mitolojisinde eksik kalmış Psike vefsanesinin tamamıdır bu masal. Bir etkilerinden styrinca herseye ona benzeyen Yalnız Mitolojideki Zevs'in sarayında son bulur. Emine Uyaroglu'nun masalında Kızı oğlan (Eros'a Psike) birer atatır. Bir saradan kaçarlar. Üç kez oğlanın anası, amcası teyze tarafından kovalanır. Değişimler yaparak bunları atlatar, kızın ilkesine ulaşır ve mutluluğa kavururlar. Mitolojide eksik kalan serifinin bütünü Emine Uyaroglu'nun anlatığıdır. Yunan mitoslarının Anadolu kökenli olduğunu gösteren tanıklardan biridir.

NASIL BİR YÖNTEM?

Masalla ilgili derlemelerini kendi sanat anlayışım ve dünya görüşümle birleştirerek Altı Kardeşler, Yedi Devler, Üç Kızlar, Mavi Gelin gibi kitaplarda topladım. Yayınlanması üzere olan Ali ile Fırfırı adlı geniş oylumlu kitabında kaynaklarım, çalışma yöntemim gösterilmiştir.

Derleme yaparken masal anasını ve atasını bulmak çok önemlidir. Buniarı yakaladıktan sonra masal hazinelerinden birşey-

ler alabilmek için anlatıcı ile derleyici arasında güven bağımlı kılınması gereklidir. Masal istemededen önce koyu bir dostluk kurmak derleyicinin işini çok kolaylaştırır. Masal anlatırken çocukların bulunması da gözetilmelidir. Derleyicilerin coğulukla yanındıkları nokta, bu ortam hazırlamadan masalcıya «Sen söyle, ben yazırım» demeleridir. Gene de böyle bir derlemenin kazandığı tırın, yayım için ancak bir ham malzemeden.

YAYIMA SUNARKEN

Ben derlediğim masalları yayma sunarken; a - sözlü gelenekteki tekrarlardan ayıradım; b - dil bakımından anlatımınu. öztürkçe ile yeniden yaratırcasına işledim, masalçının bazan iskeletinde yaptığı bozmaları ayırdım, eksik bırakılanları tamamladım; c - dünya görüşme yakaştırdım, göksel dinlerin etkilerinden arındırdım.

BİLİM KATKILARI

Anadolu masalları sosyoloji, tip tarihi, etnografiya, halk felsefesi, ekonomik yapı bakımından değer biçilemeyecek kadar önemli gerek sunarlar. Folklorcular ve bilginler yazuya geçirilmiş olan bu masallardan bolca yararlanmaktadır.

Bir folklorcu olduğum kadar

İNSANLIĞIN

Masallar hızla gelisen teknoloji karşısında bozulmaktadır. Toplumunun ve insanların bu ortak malumu zaman yitirmeden eksiksiz derlenmesi gereklidir. Derleyici özellikle kapalı köylere yönelmelidir. Derleyicinin sağlam bir yönteme dayanması, bu işe gönül vermiş olması masal alacağı

Böylece masala sonradan yapılmış katkıları ortadan kaldırıldı.

Her masacı kendi yaşamına göre masalında değişiklikler yapar. Ben de bir masacı olarak folklor değerini bozmadan böyle değişiklikler yaptım. Bir yanımda da bu güzelim halk yaratmanın ilk biçimini bulmaya çalıştım.

Böylece masala sonradan yapılmış katkıları ortadan kaldırıldı.

Her masacı kendi yaşamına göre masalında değişiklikler yapar. Ben de bir masacı olarak folklor değerini bozmadan böyle değişiklikler yaptım. Bir yanımda da bu güzelim halk yaratmanın ilk biçimini bulmaya çalıştım.

ORTAK MALZEME

Kimselerin yaşantısına katılması gereklidir. Halkımızın tarihini ve sanatını parlatıcı aynası, zengin hazineyi masalları bugünkü yaşantısında alacağı yerli hakemistir. Biz de masallarını hermiş dünyasına getirmeye lâyk olduğumuzu göstermemiziz.

anmali

Mahmut ALPEKİN